

KERESZTELŐ JÁNOSNAK A KUMRÁNI KÖZÖSSÉGGEL VALÓ KAPCSOLATA

Az Újszövetség szereplői közül senki sincs, aki szorosabb kapcsolatban állott volna a kumráni közösséggel,¹ mint éppen Keresztelő János.² A kumráni kolostort Herodes Archelaus uralkodása alatt (J.e. 4—J.u. 6) állították helyre és foglalták el újra,³ így a közösség tagjai éppen János életének legnagyobb szakaszában, de működésének ideje alatt egészen biztosan ott éltek.

Lk 1, 39 szerint János Júdea hegyes vidékein született, a hagyomány szerint a helység neve Ain Karim, mely mindössze 30 km-re nyugatra van Kumrántól. Ennél fontosabb azonban az a körülmény, hogy János működésének nagyobb része Júdea pusztájában folyt le (Mt 3, 1), amelyet nyugatról a júdeai plató, keletről a Holt-tenger határolt, s amely középen a Jordán térségét foglalta magába. Lk 3,3 szerint ezt a vidéket járta, de prédikálásának és keresztelői tevékenységének fő helye minden bizonnyal a Jordán egyik átkelőhelyénél volt, Jerikótól kissé délre, amely éppen Kumránhoz csak 15 km-re volt. Teljesen lehetetlen azt feltételezni, hogy János tájékozatlan lett volna a szektás telepéseket illetően, akik azon a területen laktak, amelyen ő élt és dolgozott.

Meddig terjeszkedett János, voltak-e közvetlen kapcsolatai Kumránnal és vajon a közösségnek volt-e hatása reá, ezek azok a kérdések, amelyekre válaszolni már sokkal nehezebb. A tekercsek nem említik sem Jánost, sem a tanítványait, és nincs semmi konkrét bizonyíték, ami valamely kapcsolatra utalna. Mi csupán annyit tehetünk, hogy összehasonlítjuk mindazt, amit a kumráni közösségről tudunk, azzal az anyaggal, amivel Jánossal kapcsolatban rendelkezünk, hogy megállapíthassuk, vajon a hasonlóság elég szoros-e, s kapcsolatokról vagy éppen hatásról beszélhetünk-e.

Josephus *Antiquitates* c. művében egy fejezetet⁴ szentel Keresztelő Jánosnak; ez a szöveg értékes, jöllehet a szerző kétségtelen elfogultságát tükrözi. Ami tehát Jánosról való tudásunkat illeti, az majdnem teljesen az Újszövetséggel van összefüggésben. Az evangéliumok főbb tudósításai sem elfogulatlanok. Itt egy körülményt kell komolyan figyelembe vennünk. Amint azt több kutató is vallja, hogy ti. létezett János tanítványainak egy csoportja, akik az ő halála után folytatólagosan egy-

külön szektát alkottak, melynek igényével szemben a keresztény közösségnek harcolnia kellett. De mégis helyes fenntartanunk azt az álláspontot, hogy az evangéliumok őrzik a legkorábbi és leghitelesebb hagyományt Jánost illetően, különösen a Q forrás Jézusnak Jánosról való mondásaival és János prédikálásának megörökítésével.

Josephus és az evangéliumok megegyeznek annak bizonyításában, hogy János milyen mély hatást gyakorolt népére. Ezt elsősorban prédikálásával és a rituális kereszttség gyakorlatával érte el. János üzenetének középpontjában az ítélet fenyegető, közeli voltának ünnepélyes kihirdetése állott, valamint az ő jövendölése az Eljövendőről, aki utána jön, és aki kettős keresztiséggel: tűzzel és lélekkel keresztel majd (Mt 3,7—12; Mk 1, 4.7.8; Lk 3,7—12).

A kumráni közösség szintén várta az ítéletet, amikor a bűnösöket tűz fogja felégetni és megemészteni (1QS II, 8—13; 1QH VI, 18; 1QpHab II, 11—13; CD II, 5—6).⁵ A Hálaadó Himnuszok (zsoltárok) egyike fényt derít Jánosnak a tűzzel való keresztelés eszkatologikus próféciájára, a tűzfolyam képétől kezdve, mely valószínűleg iráni hatást tükröz.

... amikor üt majd az ítélet órája
akkor Beliál patakjai
emészto tűzként, minden forrásaikból
túlcsapnak majd a töltéseken,
megsemmisítvén zöldelő fáikat
s még a szárazt is a csatornák mellett,
a tűz lángnyelve fel-alá pásztázik,
mígnem elpusztul, ki erre szomjazik.
Agyagfalakat emészto az el
és a száraz föld kiterjedtségét.
A hegyek lába lánggal lobog,
a sziklák magja kénköves patakkal.
Feneketlen mélységekig perzsel ez a tűz,
Beliál patakjai a pusztulás-magba szakadnak...⁶

(1QH III, 27—32)

Mint ahogyan János a népet alámerítette a Jordán vizében, az Eljövendő éppen úgy fogja a bűnösöket bemeríteni az eszkatologikus tűzfolyamba. A tüzet sokszor tekintették úgy, mint egy megtisztító és kifinomító erőt, mely a gonoszt megsemmisíti, de sértetlenül hagyja a jót. Ez a gondolat jelentkezik Mal 3, 1—3; Péld 17,3; I Kor 3,12—15-ben. János próféciáját arról, aki utána jön és tűzzel keresztel majd, talán ebben a felfogásban értelmezhetjük, legalábbis így alkalmazták Jánosra az Újszövetségben (Mt 11, 10—14). Bizonyítékaink azonban, amelyekkel Mal 3, 1—3 óta rendelkezünk, nem elegendőek ez állítás igazolására. János utalásai egy elkövetkező, tűzzel való keresztiségre a tűznek egy sokkal egyszerűbb fogalmára vonatkoznak, elsősorban a bűnösök megbüntetésére vagy megsemmisítésére. A fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágattatik és a tűzre vettetik (Mt 3, 10; Lk 3, 9) és csak miután

begyűjtötték a búzát a csűrbe, azután fogják elégetni a polyvát (Mt 3, 12; Lk 3, 17).

Természetesen a tekercek is tartalmaznak utalásokat a próbára és vizsgálatra vonatkozólag (1QS I, 17; IV, 20—22; VIII, 4; 1QM XVII, 1.9; CD XX, 27), de a hivatkozott részekben a tűz nincs megemlítve. Másrészt a fenti fejezetekben a tekercek beszélnek ugyan egyfajta eszkatologikus tüzről, de általában nem a próba és tisztítás vonatkozásában, hanem éppen János prédikálása értelmében, a bűnösök megbüntetése és megsemmisítése jelentésében.

János ugyancsak prédikált a szent lélekkel való elkövetkező keresztségről (Mt 3, 11; Mk 1, 18; Lk 3, 16). Az Újszövetség írói nyilvánvalóan úgy tekintik Jánost, mint a teljes keresztény értelemben vett Szent Lélek ajándékának megjövendőljét; vissza kell utasítanunk azonban azt a nézetet, mely a lélekről való felfogást úgy tekinti, mint későbbi keresztény hozzáadást János prédikálásához.

Isten lelke eszkatologikus kiömlésének gondolata otthonos volt a zsidó várakozásban (Ézs 32,15; Ezék 39,29; Joel 2, 28—29), és a „szent lélek“ kifejezés (éppen mint János prédikálásában, nagy kezdőbetű vagy határozott névelő nélkül) előfordul mind az Ószövetségben, mind a tekercekben (1QS VIII, 16; 1QH VII, 6; CD II, 12). Semmi sem lehetetlenebb annál a nézetnél, hogy János tulajdonképpen Isten lelkének a jövőben történő kitöltését hirdette volna.

Am hivatkozhatnánk a szent lélekkel való keresztségre. Már az Ószövetségben a lélek ajándékát a víz kitöltéséhez hasonlítják (vö. Ézs 44,3), míg Ezék 36, 25—27-ben a lélek jövőbeni ajándéka a vízzel való meghintéshez kapcsolódik: „És hintek rátok tiszta vizet, hogy megtisztuljatok, minden tisztátalanságtoktól és minden bálványaitoktól megtisztítlak titeket. És adok néktek új szívet, és új lelket adok belétek.“

A tekercekben különösen szoros paralel helyeket találunk ezzel kapcsolatban az 1QS IV 20—21-ben: „De akkor Isten minden ember tetteit igazságos próbájának veti majd alá, és egyeseket Isten megtisztít magának, hogy testéből gáncstalanná válják minden gyalázatos lélek, hogy a szent lélek által minden gonosztettől megtisztítsa őt. És az igazság lelkét, mint a tisztátalanságtól való szabadulás vizét hinti majd rá.“ Ennek a szakasznak az értelmezésén lehetne vitatkozni, de a legvalószínűbb, hogy az Isten választottjára utal (magára a kumráni közösségre), amely felett az utolsó napon Isten ki fogja tölteni az ő szent lelkét. A szent lélek jövőbe vetített kitöltése másutt is megtalálható kifejezésekkel van elmondva, ilyen pl. a keresztségi rítusban: „a tisztátalanságtól való (szabadulás) vize“.

A bibliakutatók közül többen azonosítani próbálják János prédikálásában a tüzet és a lelket, úgy tekintvén azokat, mint amelyek lényegében egy és ugyanazon tisztító, büntelenítő erőt jelentik. Ez értelmezés szerint minden embert meg fognak keresztelni tűzzel és lélekkel. A bűnösök nem fogják kibírni a próbát, és megsemmisülnek, míg Isten kiválasztottjai megtisztulva kerülnek ki majd. Viszont, amint azt már érintettük, a bizonyítékok azt mutatják, hogy János csak a bűnösökre jövendölte a tűz kiadását, akiket így fog Isten megbüntetni és megsemmisíteni. A tekercekben található bizonyítékaink (éppen mint

az Ószövetségben) azt mutatják, hogy csak a kiválasztottak felett fog kitöltetni a lélek. Ilyen formán János nem egy, hanem két keresztséget hirdet.

Más vonatkozásban a szent lélek, amely a választottakon fog kitöltetni, az 1QS IV, 20—21-ben részben mint tisztító erő jelentkezik, amely megtisztítja az ember testét és lelkét minden tisztátalanságtól, ami még csak megmaradt. Ezt összekapcsolja az emberi tudással, bölcsességgel és erővel. A tekercsek ilyenformán segítenek meglátni, hogyan hirdetett János egy elkövetkező kettős keresztséget: tűzzel a bűnösöket és szent lélekkel a kiválasztottakat; és ugyanakkor segítenek megérteni, ahogyan János minden valószínűség szerint értelmezte ezeket a fogalmakat.

János próféciájában ezt az elkövetkező keresztséget az Eljövendő fogja végezni, aki ő utána jön, és aki hatalmasabb nálánál (Mk 1,7 kv.), és aki nyilvánvalóan egy messiási személy. (Josephus elárulja elfogultságát, amikor egyáltalán nem említi János messiási prédikálását.) A kumráni közösség, legalábbis egy bizonyos időben, két Messiás eljövételét várta, egy királyi és egy főpapi Messiásét. Ilyenformán a János várakozása különbözik a kumrániakétól, mert ő egyetlen személy — az Eljövendő — eljövételét hirdette (Mt 11,3; Lk 7,19). Ennek az Eljövendőnek nincs semmi közös vonása a tekercsek azon részeivel, amelyek a hagyomány szerint Dávid házából való harcos Messiás képét rajzolják meg (1QSb V, 20—28). A Háborús Tekercs gondosan kidolgozott eszkatologikus időrendje is egészen távol áll János gondolatvilágától, amelyben minden egyszerű, világos és egyenes. Ha az Eljövendő elsődlegesen egy apokaliptikus, természetfeletti ítélőbíró, akkor a legszorosabb hasonlóságban áll a várakozások Ember Fiával, akinek alakjával egyáltalán nem találkozunk a tekercsekben. Másrészt János mondása, hogy nem méltó az Eljövendőnek még saruja szíjuját sem megoldani (Mt 3, 11; Mk 1,7; Lk 3,16), valamint a fogságban feltett kérdése (Mt 11,3; Lk 7,9) egy földi személyre engednek következtetni, aki lehetséges, hogy még ismeretlen, de aki az egekig fog felemeltetni mint Ember Fia.

Mindenesetre, ha megvizsgáljuk az ő messiási prédikálását, János úgy áll előttünk, mint akinek semmilyen különleges kapcsolata nincs Kumránnal. Igen valószínű, hogy abban az időszakban János szándékosan volt határozatlan, mert nem akarta azonosítani magát a messiási várakozásnak egyetlen különálló csoportjával sem, és ezért folyamodott a rendelkezésére álló legáltalánosabb „Eljövendő” címhez.

Mind Josephus, mind az Újszövetség írói Jánosnak találóan a „Keresztelő” nevet adják, s rámutatnak, hogy a keresztelési szertartás vagy rítus igen fontos helyet foglalt el az ő működésében. „János egy kegyes ember volt — írja Josephus —, és ő meghagyta a zsidóknak, akik gyakorolták az erényeket és az igazságosságot embertársaik felé s a kegyességet Isten felé, hogy jöjjenek mind, és keresztelkedjenek meg. Ezért úgy látszik, hogy számára a keresztelési fürdő elfogadható volt, ha nem az elkövetett bűnök lemosására gyakorolták is, inkább a test megtisztítására, amikor a lélek már előzetesen tisztává lett a helyes életmód által” (Antiq. XVIII. V. 2). Eszerint Josephus János keresztségeről úgy gondolkodott, mint egy rituális tisztításról „a test megtisz-

tulásáért“, melyet a Törvény is megkövetelt (Lev 11—15; Num 19), és amely jelentős módon kifejlődött és elterjedt az intertestamentális időszak korában. János, mint kegyes zsidó, kétségtelenül figyelembe vette a rituális tisztálkodás törvényét, de az ő saját keresztsége, melyet gyakorolt, amely olyan széles körű mozgalmat eredményezett és amelyért kiérdemelte előnevét, minden kétséget kizáróan valami egészen különböző cselekmény volt, mint az általános zsidó rítus.

Az evangéliumok megbízhatóbb képet adnak ebből a szempontból János ténykedéséről, aki „a megtérésnek keresztségét a bűnök bocsánatára“ (Mk 1, 4) gyakorolta, de különösen azzal, hogy összekapcsolták János keresztségét az ő eszkatologikus nyilatkozatával (Mt 3,11; Lk 3,16).

János szertartását igen gyakran a prozelita keresztséggel kapcsolták össze, azonban ez a szempont igen komoly nehézséget támaszt. A J.u. 70-et megelőző adatok a prozelita keresztséget illetően egészen jelentéktelenek és nyilvánvaló különbséget mutatnak a János keresztségétől. A holt-tengeri tekercek most felvetették a kérdést, hogy vajon e tekintetben Jánosnak a legszorosabb rokonsága nem éppen a kumráni közösséggel mint kereszttelő mozgalommal áll-e fenn.

A tekercek nagy hangsúlyt fektetnek a keresztelési ritusokra,⁷ melyek valószínűleg az ótestamentumi rituális mosakodásnak lehettek elterjedt változatai. Emlékeztetünk itt Josephusnak az esszénusok tisztálkodási szabályaihoz fűzött magyarázatára (Zs. H. II. VII, 5). Ennek a szertartásnak mégis van egy sajátos jelentősége, melyet csak a szektánál találunk meg, s ez a közösségbe való belépéshez kapcsolódik, amellyel a Közösség Szabályzata foglalkozik. Amikor az új tagokat felvették, a közösség egyemberként vett részt egy évben egyszer a szövetség megújításának ünnepélyes szertartásán, melyet rendszerint a Hetek ünnepén vagy pünkösdkor tartottak. Bár a Szabályzatban találunk részleteket abból a liturgiából, melyet ez alkalommal használtak (lásd 1QS I, 16—III, 12) és magyarázatokat is annak jelentését és jelentőségét illetően, szerencsétlenségünkre azonban nem írja le a teljes szertartást. A jelöltektől megkövetelték, hogy tegyenek vallást bűneikről, a következő formában: „Bűnőztünk, elpártoltunk, vétkeztünk, gyalázatosságot cselekedtünk, mi és előttünk már apáink is, amikor ellenszegültünk Isten igaz parancsainak, de Isten igazságos és igaz az ő ítélete rajtunk és apáinkon, s kegyelmes az ő szerető irgalma, melyet kiterjesztett ránk örökkön örökké“ (1QS I, 24—II,1).

A közösség (amelynek tagjai egyikük a másikkal együtt vannak a szent testületben és az örök titok fiává válnak — 1QS II, 25) kiveti azokat, akik visszautasítják a szövetségbe való belépést. Valószínű, hogy itt azokra van utalás, akik a próbaidőszak letelte után visszautasították, hogy teljes jogú tagokká legyenek. Az ilyenekre mondták: „Nem tisztul meg a bűnbánati áldozatoktól, és nem válik tisztává a mocskot lemosó vízben, nem lesz megszentelve sem a tengerekben, sem a folyókban, és nem tisztulhat meg semmi mosdóvízben. Igen szennyes marad mindaddig, amíg megveti Isten rendeléseit, nem vetvén alá magát a fenyítésnek az ő tanácsának közösségében“ (1QS III, 4—6). Következésképpen az, aki belépik a közösségbe és megmosódik, megtisztul a tisztátalanságtól.

Az 1QS V, 7—20 szintén foglalkozik a közösségbe való belépéssel, figyelmeztetve, hogy a bűnösök „még a vízbe se lépjenek be, nehogy megérinthessék a szentek táplálékát, mert csak akkor fognak megtisztulni, ha megtérnek gonoszságukból“. Itt tehát a közösség tagjának lenni egyet jelent a vízbe való belépéssel és a megtisztulással. Ez emlékeztet Josephusnak arra a feljegyzésére, hogy az esszénusoknál a tagjelöltet, miután letöltötte az első próbaévet „bevezették a szabályzat szorosabb kötelekébe, és megengedték, hogy részesedjék a megtisztító szent vízből“ (Zs. H. II. VIII. 7). Több tudós itt egyfajta beavatási keresztségre gondol, s valóban, a közösségbe való belépéssel kapcsolatos vízzel való megmosásra vonatkozó utalások e tekintetben igen jelentősek.

A szövetségbe való belépésnek és a keresztelési ritussal kapcsolatos utalásoknak legfeltűnőbb vonása a bűnvallás és a bűnbánat szükségességének hangsúlyozása. A szekta a belépőket „Izrael szentjei“-nek nevezte (CD VI, 5; VIII, 16), és a belépéskor elmondott bűnvallási formulát minden esetben idézte. Az 1QS V, 14 kiemeli azt a tényt, hogy a bűnösök „nem tisztulnak meg csak ha megtérnek gonoszságukból“. Világos tehát, hogy a keresztség által biztosított megtisztulás a bűnbánat feltételéhez van kapcsolva.

A judaizmusban található mosakodási szertartások rendeltetése csak a rituális beszennyeződéstől való megtisztítás volt, nem alkalmazták az erkölcsi botlások tisztátalansága esetére is. A próféták természetesen felszólították a népet arra is, hogy bánja meg erkölcsi tévedéseit, és ettől a bűnbánattól függően Isten bocsánatát ígérték. „Hagyja el a gonosz az ő utát, és a bűnös férfiu gondolatait, és térjen az Úrhoz és könyörüljön rajta, és a mi Istenünkhöz, mert bővelkedik a megbocsátásban“ (Ézs 55,7). A bűnöktől való megtisztulás, ebben az esetben, nem volt hozzákapcsolva semmiféle mosakodási szertartáshoz. Amit a kumráni iratokban találunk, az ennek a két eszmének együtt való megfogalmazása. Az erkölcsi vétkek rituális értelemben is tisztátalanná teszik az embert, azért van szükség a mosakodási szertartásra. A meg nem mosódottak — másrészt — nem nyerhetnek semmit őszinte bűnbánat nélkül.

Az elmondottak arra készítetnek, hogy figyeljük meg János keresztségét, melyet „a megtérésre és a bűnök bocsánatára“ gyakorolt. János felszólította az embereket a megtérésre — forduljanak el a gonosztól, és térjenek Istenhez —, mielőtt a keresztelésre jönnének, és kérte, hogy a keresztség után megtérésük őszinteségét mutassák meg jó cselekedetekkel. Ez érvényesülhetett valószínűleg a tekercsek közösségénél is. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy Jánosnál a rituális tisztálkodás kérdése, amely a szektánál annyira jelentős, teljesen a háttérbe szorul, és a hangsúly elsődlegesen is Isten akaratának való erkölcsi engedelmességen van.

Úgy látszik, János tovább vitte a szekta irányvonalát azáltal, hogy a tényleges mosakodási ritust összekapcsolta megtérési felhívásával és Isten bocsánatának ígéretével. Ezzel kapcsolatban sokan azon a véleményen vannak, hogy Jánost itt erősen befolyásolták a próféták, akik szintén használják a megtisztulás képét (vö. Ézs. 1, 16—18). János kereszt-

sége az ő eszkatologikus hangsúlyával ugyancsak emlékeztet a teker-
csekben található eszmékre, ui. mind Jánosnál, mind a kumrániaknál
megtaláljuk az új korszak eljövételének közelségébe vetett reménység-
get. Azoknak, akik alávetették magukat János keresztségének, többé
nem kellett félniök a tűzfolyam ijesztő képétől, mely elárasztja majd
a bűnösöket; ők örvendezhettek Isten szent lelke áldásainak. Így a kum-
rániak is a közösségbe való beavatással elkülönítették magukat azoktól,
akiket Isten tűzzel fog megsemmisíteni, és ők már bizonyos fokig át
is élték Isten lelkének tisztító és megszentelő kiadását, melyet majd
a maga teljességében a végső napon fognak megtapasztalni. Ez tűnik
ki az 1QS III, 7—9-ből, amelyik azt mondja a közösségbe belépőnek:
„Szent lélekben egyesülni fog az ő igazságában, és meg fog tisztulni
minden bűnétől; és az egyenesség és alázat szellemében bűne meg fog
bocsáttatni, és lelkének Isten törvényei iránti alázatosságában meg fog
tisztulni teste; meghintik a szennyet lemosó vízzel, és megszentelődik
a tisztaság vizében.“ Ez emlékeztet az 1QS IV, 20—21 részére, ahol ha-
sonló fogalmakkal van utalás a szent lélek eszkatologikus megtisztító
munkájára, és ugyancsak hozzá van kapcsolva a vízzel való behintés
gondolatához, amely Ezékel 36,25 hatását mutatja.

A kumráni közösségbe való beavatás egyben a szövetségbe, az igazi
Izraelbe való belépést is jelentette. Ugyanis Izrael mint egész elvetette
magától Istent, és nem hallgatott reá, így a kumrániak hivatva érezték
magukat, hogy a megtérésen és a Törvényhez való ragaszkodáson ke-
resztül Istennel új szövetségre lépjenek, amely új szövetséget már Je-
remiás megjövendölte (Jer 31, 31—34; CD VIII, 21; XX, 12). Ők alkot-
ták az új Izraelt, amely jelenben „Béliál uralma“ alatt áll, de amely
nemsokára örvendezni fog az áldásnak, melyet Isten ígérete szerint az
új korszak fog elhozni.

János szintén csak a zsidókra korlátozta működését, de hitte, hogy
az Ábrahám-tól való származás még nem elég (Mt 3, 9; Lk 3,9). Az El-
jövendő közeli megérkezése tekintetében János arra törekedett, hogy
Isten népét előkészítse az új korszakra. Mivelhogy ismeretünk János ke-
resztsége tekintetében elég csekély, a tekercek sugallják azt a gondo-
latot, hogy a keresztség egy eszkatologikus közösségbe való belépést je-
lentette. Itt meg kell jegyeznünk, hogy forrásaink nem adnak semmi-
féle indítást arra a feltételezésre, hogy János keresztsége egy szekta-,
vagy szerezetes-közösségbe való belépésre jogosított volna fel. János va-
lóban gyűjtött maga köré egy tanítványi csoportot, de a megkeresztel-
tek legnagyobb része visszatért mindennapi foglalkozásához (Lk 3,10—14).

Ez a körülmény János és Kumrán között egy másik ellentmondást
hoz felszínre. Amíg a szektának minden valószínűség szerint volt egy-
fajta, a belépéskor gyakorolt „keresztelési“ szertartása, ők a nagyobb
hangsúlyt mégis a rendszeres, állandóan ismételt mosakodási rítusra tet-
ték, amely egy igen fontos részét alkotta a közösség életének. Ezzel
szemben János keresztsége, amennyire azt megállapíthatjuk, egy nem
ismételhető szertartás volt. Ez nem azt jelenti, hogy János nem gyako-
rolta volna a rendszeres mosakodás hagyományos formáját is, a János
3,25-ből, ha elszigetelt résznek tűnik is, a rituális tisztálkodás iránti ér-
deklődését olvashatjuk ki.⁸ Ez azonban kevés jelentőséggel bír, János

ugyanis mindent az egyszer s mindenkorra szóló határozat szükségességére helyezett, a bűnnel való világos szakításra, Isten igaz népe tagjához illő életre, és így jelképezte keresztsége egyszer s mindenkorra szóló voltát.

János működésének másik vonása felé fordulva úgy látjuk, hogy aszkétizmusa szintén kapcsolatot tételez fel Kumránnal és általában a szektás mozgalommal. Ő egyfajta szigorú étkezést gyakorolt „sáskával és vadmézzel“ (Mk 1,6) és azzal, hogy „nem evett kenyeret, és nem ivott bort“ (Lk 7,33). János és tanítványai gyakorolták a böjtöt, ellentétben Jézussal és tanítványaival (Mk 2,18; Mt 11, 18—19). A Damaszkuszi Iratnak egy szakasza, amelyik az étkezési törvényekkel foglalkozik (CD XII, 12—15), háromféle ételt sorol fel: mézet, halat és sáskát, így nyilvánvaló, hogy János étkezése tipikusan egyezett a kumrániaiakéval. Philo feljegyezte, hogy a méz az esszénusok szerény étkezésének igen fontos részét képezte, erre utal ez a megjegyzés: „néhányan felügyeltek a méhrajokra“ (Hypothetica IX. 11,8). Ez nem jelent többet, mint azt, hogy ezek az ételek jellemzőek voltak arra az egész vidékre, amelyen mind János, mind a kumrániaiak éltek.

Ha Lk 7, 33-at szó szerint vesszük, ti. hogy a kenyér és a bor teljesen hiányzott János étkezéséből, akkor az ő aszkétizmusa sokkal szigorúbbnak tűnik, mint a kumrániaiaké, mert ők életük egyik fontos cselekményénél, a közös étkezésnél használták a kenyeret és a bort is, miután a pap megáldotta azokat (1QS VI, 4—6). Megállapították, hogy a kumrániai iratokban a bor szó nem az általánosan használt kifejezéssel van visszaadva, hanem a „tirosh“ szóval. A „tirosh“-t csupán alkalmasszerűen használták, szemben a „yayin“ kifejezéssel, amelynek jelentése kiforrott bor, mely, ha többet fogyasztanak belőle, mámort idéz elő. Az előző kifejezés tulajdonképpen a frissen kipréselt és még ki nem forrt gyümölcslére utal, amelynek szaknyelven must a neve. Lehetséges, hogy Miliknek igaza van, amikor azt állítja, hogy a tekercsekben szereplő kifejezés, a „tirosh“ nem a szó valóságos értelmében vett bort jelent, hanem „édes bort“, amely csak alig van kiforrván, nehogy valami rosszat okozhasson. Egy másik kutató a „tirosh“-t „gyümölcslé“-nek fordítja.⁹ Josephus utal az esszénusok „állandó mértékletességére“ (Zs. H. II. VIII. 5), amelyen érthette a teljesen kiforrott bortól való tartózkodást is. Másrészt az is lehetséges, hogy a „tirosh“ kifejezést a tekercsek mint költői archaizmust használták, és az esszénusok józansága, amelyről Josephus beszél, egyszerűen csak állandó mérséklet volt, „a természet követelményeként kiosztott étel- és italadagok korlátozása“.

A tekercsek minden kétséget kizáróan utalnak arra, hogy a közösség tagjai ettek kenyeret, amelyet megerősít az, hogy a kumrániai kolostor egyik termét pékműhellyel azonosították. Josephus leírja, hogy az esszénusok közös étkezésénél „a pék mindenkinek sorban szolgálta fel a kenyeret“ (Zs. H. II. VIII. 5). Sőt a régészeti leletek azt is kimutatták, hogy Kumránban húst is fogyasztottak, míg az Ain Feshka-i kutatások egyfajta „háztáji gazdaság“ nyomait fedezték fel, melyet a közösség művelt meg.

János aszkétizmusa tehát sokkal szigorúbb volt, mint a kumrániaiaké. Ő nem úgy áll előttünk, mint egy kolostori közösség tagja, de ugyan-

akkor nem az a típus, akit Philo írt le az esszénusokkal kapcsolatban, akik egész nap a mezőn dolgoztak, és részesedtek nehéz munkájuk gyümölcséből (Hypothetica IX, 11.8; Josephus Zs.H. II. VIII. 5; Antiq. XVIII, 1.5). János étkezését részben azzal a körülménnyel is lehet indokolni, hogy az ő más irányú hivatása nem hagyott időt számára, hogy megfelelőbb élelemlről gondoskodhassék, mint a sáska és a vadméz, melyet a pusztában minden különösebb előmunkálat nélkül lehetett találni. Mindezek mellett azonban János askétizmusát elsősorban a böjt általános zsidó felfogásának fényénél kell értelmeznünk, úgy, mint az Isten előtti alázat és a büntől való megtérés kifejezését (Jónás 3,5). Böjtölése által saját életében mutatta meg a megtérést és Isten előtti alázatot, melyeket prédikálásában hallgatóságától megkövetelt.

Egyes kutatók szoros kapcsolatot látnak János és Kumrán között azon az alapon is, hogy mindkét esetben a pusztában való lakozásuk Ézsaiás 40, 3 magyarázatán alapult. A kumráni közösség (vagy lehet, hogy egy kisebb, korábbi úttörő csoport, amely a későbbi közösség útját egyengette) erre a helyre a következő kontextussal hivatkozik, amint meg van írva: „A pusztába készítsétek az Úrnak utát, ösvényt egyengessétek a kietlenben a mi Istenünknek. Ez a Törvény magyarázata, melyet Mózes által parancsolt, melyet úgy kell végrehajtani mindenkinek, amint kinyilatkoztatta szent lelke által“ (1QS VIII, 12—16; IX, 19—20). Hasonló szöveget idéznek az evangéliumok is János pusztai prédikálásával kapcsolatban (Mt 3,3; Mk 1,3; Lk 3,4; Jn 1,23).

Kétségtelenül mind Jánost, mind a kumrániakat befolyásolta az a gazdag történelmi és eszkatologikus kérdéskomplexum, amely a „puszta“ kifejezés köré az idők folyamán felhalmozódott. Viszont egészen jelentős különbség van köztük az Ézsaiás 40,3 értelmezésében. A Közösség Szabályzata az idézett helyen elhagyta a bevezető mondatot: „egy szó kiált“, és az eredeti párhuzamot tartotta meg: „A pusztában készítsétek az Úrnak utát, ösvényt egyengessétek a kietlenben a mi Istenünknek.“ Ez a készülődés úgy van beállítva, mint az Írások, de különösen a Törvény magyarázata és gyakorlása. Az Újszövetség tudósítása ellenben a maga egészében idézi az Ézs 40,3 bevezető szavait, de úgy, hogy ide veszi a következő mondat első szavát, s így természetesen megtöri a párhuzamot: „Kiáltónak szava a pusztában: készítsétek meg az Úrnak útját, egyengessétek meg az ő ösvényeit“ (Mk 1,3). A hangsúly itt azon van, hogy „kiáltónak szava a pusztában“, mert János elsősorban prédikátor volt, akinek hangja és megtérést sürgető felhívása hangzott a nép felé. A kumráni közösségnek a pusztába való visszavonulását az a szándék indokolta, hogy elkülönüljenek „a bűnösök gyülekezetétől“. Az elkülönülés gondolata a tekercekben igen fontos helyet foglal el.

János indítóoka ettől teljesen különbözött. A pusztában való tartózkodása alatt a Jordán folyó egyik átkelőhelyénél működött, ahol különböző utak találkoztak, és ez a helyzet lehetőséget adott számára, hogy Izraellel érintkezzék és prédikálhassa üzenetét népe fiainak. A pusztaság jelentőségének tudatában, melyet az a kumráni közösségnek (és másoknak is) jelentett, világos, hogy szükségtelen úgy tekintenünk és értékelnünk Jánosnak a pusztában való működését — amint azt sokan teszik —, hogy az ő szerepe csupán Ézsaiás próféciájának betöltésében

állott, ahogyan azt később a keresztény hagyomány is megfogalmazta.¹⁰ János pusztai működését tehát bizonyosnak kell elfogadnunk, amelyben természetesen befolyásolhatta őt az észsaiási prófécia. Nem egészen világos, hogy vajon János az idézett helyet ténylegesen magára vonatkoztatta-e, mivel a szinoptikusok egyike sem adja e szavakat az ő szájába. A Tekercsek ezzel kapcsolatban azt a gondolatot ébresztik, hogy talán ez esetben a Negyedik Evangélium a pontosabb hagyományt őrizte volna meg.¹¹

János papi származása (Lk 1, 5) szintén lehetőséget nyújt a kumráni közösséggel való kapcsolat feltételezésére. Kumránban mind hitfelfogásbeli, mind szervezeti téren egy erős papi jelleg hangsúlyozódott ki, viszont János gondolkodásában, amennyire azt meg tudjuk állapítani, a papság eszméje nem kapott helyet. Ugyanakkor János apja, Zakariás, a jeruzsálemi templomban teljesített szolgálatot, amellyel meg a tekercsek közössége szakított meg minden kapcsolatot.

Az elmondottak alapján világosan látszik, hogy Keresztelő János és a kumráni közösség között beszélhetünk szoros hasonlóságról, és hogy a tekercsek több vonatkozásban fényt derítenek János prédikálására és ténykedésére. Ugyanakkor azonban meg kell említenünk számos fontos különbséget is, amelyek köztük fennálltak. A rendelkezésünkre álló forrásokban János nem úgy jelenik meg, mint egy szektának vagy kolostori közösségnek a tagja, legyen az Kumrán vagy éppen más. Ő egy sajátosan egyéni és eredeti személyiség, aki csak Istennek rendelte alá magát. Legfontosabb különbözősége a kumrániaktól abban áll, hogy elutasította a bűnös Izraeltől való teljes elkülönülés gondolatát, és egyenesen népének szánta prófétai és keresztelői tevékenységét. Prédikálása eredetibb és valóságosabb prófécia volt, mint a kumrániaké, és olyan erő és egyszerűség jellemezte, amelyet nem találunk meg a tekercsekben.

Ennek a hasonlóságnak és különbségnek a kapcsolatát sokan azzal próbálták megmagyarázni, hogy feltételezték, miszerint Jánost a kumráni közösség örökbe fogadta volna. Lk 1,80-at („A kis gyermek pedig nevededik és erősödik vala lélekben és a pusztában vala mind ama napig, amelyen megmutatta magát Izraelnek“) értelmezték így Josephus feljegyzésének fényében, mely szerint az esszénusok kisgyermekeket fogadnak örökbe, és felnevelik őket (Zs. H. II. VIII. 5.). A Gyülekezet Szabályzatában valóban találunk útmutatást a tíz éven felüli gyermekek nevelésére: „És ez a szabályzat a gyülekezet minden seregei számára, minden izraeli születésű számára. Már ifjúságától tanítsák őt a Hagi könyvből, és életkorának megfelelően képezzék a szövetség törvényeiben is, s fenyítő nevelést a törvények szerint kapjon. Tíz évet töltsön be, de tízévesként kapjon már feladatot, hogy nemzetsége sorai-
ban részesedjék a közösség iránti kötelezettségből a szent gyülekezetben“ (1QSa I, 6—8). Mások meg azt feltételezik, hogy János letöltötte a próbaévet a kumráni közösségben, de visszautasította, hogy teljes jogú taggá legyen.

Ezekkel és hasonló feltételezésekkel azonban már a spekuláció világába lépünk. Sokkal biztosabb viszont az a nézőpont, hogy a kumráni iratokban találunk olyan szempontokat, amelyek segítenek úgy látnunk Jánost, mint aki kapcsolatban állott azokkal a Jordán vidékén tevé-

kenykedő csoportokkal, amelyek a judaizmusnak ebben a korszakában egy meg nem alkuvó, elkülönülő mozgalmat alkottak. Ez a mozgalom képezi János prófétai működésének hátterét, és kétségtelenül bizonyos pontokon hatással volt gondolkozására.

Többé nem úgy nézünk Keresztelő Jánosra, mint egy magányos, korában senkihez sem hasonlítható prófétára, aki az Újszövetség határára áll társtalanul, hanem mint aki mélyen gyökerezik saját korának életében és gondolkozásában. Őt igazán megérteni csak ebben a légkörben lehet. De ettől a mozgalomtól eltérően János úgy áll előttünk, mint egy független és saját egyéniséggel rendelkező személyiség, akinek próféciája messzemenően különbözik mindenki másétól. És ez a prédikálás a maga egyszerűségében és prófétai izzásában, a bűnbánatra és megtérésre szólító felhívásában, az új korszak eljövételének meghirdetésében kiindulópontjává lett a történeti Jézus tanításának és munkájának.

SZABÓ ÁRPÁD

JEGYZETEK

¹ A kumráni közösség alatt azt a szervezetet ismerjük, amely az 1947-ben kezdődött Holt-tenger melléki felfedezések során vált ismeretessé. Megtalálták a szervezet könyvtárát, melyet a környező barlangokban rejtettek el, feltárták a kolostorközpont romjait. Könyvtárnyi irodalom — amelyet ma már alig lehet áttekinteni — foglalkozik a közösség szervezetével, teológiájával. Ma már általánosan elfogadott az a megállapítás, hogy a kumráni közösség azonos azzal a mozgalommal, amelyet esszénus elnevezéssel ismertünk. A holt-tengeri felfedezések történetére és eredményeire vonatkozóan lásd M. Burrows: *A Holttengeri tekercesek*, Budapest 1961. c. könyvét.

² Keresztelő Jánossal foglalkozó művek közül megemlítiük: W. H. Brownlee: *John the Baptist in the New light of Ancient Scrolls*; K. Stendahl: *The Scrolls and the New Testament*; C. H. H. Scobie: *John the Baptist*.

³ A kumráni kolostort a J. e. 31-ben történt földrengés és tűzvész következtében a közösség tagjai elhagyták, s csak Nagy Heródes halála után állították helyre és foglalták el újra.

⁴ XVIII. V. 2.

⁵ A kumráni közösség főbb iratait az I. sz. barlangban találták meg. A jelzésük a következő:

1QS = A Község Szabályzata

1QSa = A Gyülekezet Szabályzata

CD = Damaszkuszi irat

1QM = Háborús tekerces (A világosság fiainak harca a sötétség fiaival ellen c. alatt is ismeretes)

1QH = Hálaadó Himnuszok

1QpHab = Habakkuk-kommentár

⁶ A tekercesek szövegének magyar fordítását a M. Burrows: *A Holttengeri tekercesek*, Budapest, 1961, mellékletét képező fordításából közlöm, amely Komoróczy Géza munkája.

⁷ R. K. Harrison: *The Rites and Customs of the Qumran Sect c. tanulmánya*, megjelent S.P.C.K. Theological Collections 11. szám, 7—8. l.

⁸ C. H. Dodd: *Historical Tradition in the Fourth Gospel*, Cambridge, 1963. 280—281 old.

⁹ J. T. Millik: *Ten Years of Discovery in the Wilderness of Judea*, S.C.M., 1959; A. R. C. Leaney: *The Rule of Qumran and its Meaning*, S.C.M., 1966.

¹⁰ R. Bultmann: *The History of the Synoptic Tradition*, Blackwell, 1963.

¹¹ C. H. Dodd: *Id.m.*

KARÁCSONY TORTÉNETE

A három fő ünnep közül karácsony alakult ki a legkésőbbben. Karácsony általában azt az időt jelenti, amelyben Jézus született. Ezt az időt különbözőképpen jelölik meg. Olaszul: *natale*, ami a dies natalisból van képezve, s tényleg a születést jelenti. Angolul: *christmas*, hollandul: *kerstmisse* a karácsonykor tartani szokott miséről. Középfelnémet nyelven: *zen wihen nahten*, amiből az újfelnémet nyelvben *Weihnachten* lett; ez elnevezés azt a 12 éjszakát jelentette, amely dec. 25-től jan. 6-ig volt s amely 12 éjszaka volt az esztendőnek leghosszabb éjszakája. A pogány angolszászok az éjszakát *mo dranechtnek*, illetve *noctes matrumnak* nevezték abban a mitologikus elképzelésben, hogy ekkor mérkőznek a sötétségnek s a világosságnak szellemei, az „anyák“, ekkor győzi le a világosság, a nap, a sötétséget úgy, hogy január 6. után már mind korábban virrad. A skandináv népek ennek emlékére mai napig *Julnak* nevezik ezt az időt, amely elnevezés általában fordulót, illetőleg a napfordulás idejét jelenti. A karácsonyhoz fűződő népszokások nagyon érdekesen mutatják azt, hogy ez ünnep eredetileg csakugyan évszakforduló ünnep volt. Egyrészt ekkor járt a sok boszorkány, Mikulás, törpe, a sokféle szellem, s mindegyik valaminő titokzatos meglepetést tartogatott magánál. Aztán mikor az évszakforduló megtörtént, ami a későbbi mítoszban az újév kezdetét jelentette, a sokféle tréfa kezdődött el. Ilyenkor nagy ünnepséggel eltemették az őesztendőt s beiktatták az újat: szelek, viharok, süvítő szellemeknek halotti torára következett a jocus, a tréfa meg a játék. Az emberek ilyenkor ajándékokat adtak egymásnak, s szerencsét kívántak az új esztendőhöz. Ennek az ünnepnek az éjszaka volt a jellegzetesebbik része. Innen a német *Weihnachten* — szentéjszaka — megjelölés is. Az éjszakának ez a jelentése átment a kereszténységbe is. Jeruzsálemben az ottani keresztény püspök a gyülekezettel együtt január 5-én kiment Betlehembe, s ott a „születési hely“ fölé épített templomban éjjeli istentiszteletet tartott, de úgy, hogy a hajnali misét már otthon, Jeruzsálemben végezte. Ehhez az éjszakai ünnephez kezdetben nem kapcsolódott hozzá Jézus születésének dátuma. Ekkor még az őskeresztények is általában az új esztendőt, az új világosságot és szimbolikus értelemben az új evangéliumot ünnepelték.